

Tavan adessiivista¹

Adessiivisijalla on monenlaisia merkitystehtäviä. Lauseessa *Pihalla on auto* sitä on käytetty osoittamaan paikkaa; lauseessa *Meillä on auto* se ilmaisee omistajaa. Lauseessa *Avasin oven omalla avaimellani* se taas osoittaa välinettä, jota käyttäen tekeminen tapahtuu. Lisäksi adessiivi eräissä yhteyksissä ilmaisee tapaa, esim. *Millä tavalla olisi paras menettellä? Tällä lailla asia järjestyy*. Tämä viimeksi mainittu käyttö, siis adessiivi osoittamassa, miten jokin tapahtuu, on kuitenkin aidossa suomen kielessä varsin suppeata ja rajoittuu melko harvoin tapauksiin. Vieraat mallit pyrkivät sitä laajentamaan.

Adessiivi *ankaralla kädellä* ilmauksessa *Ohjata alaisiaan ankaralla kädellä* voidaan tulkita välineen osoittimeksi, mutta näin ei voida tulkita adessiivia Kiven lauseessa *Mutta ei tullut [pakkanaan] kuitenkin hirmuisimmalla naamalla*; nykysuomeksihan ei sanota esim.: *Tuli kotiin iloisella naamalla* tai *loistavilla silmillä*, vaan: *naama iloisena, silmät loistaen*. Ja läheskään aina ei adessiivi ole luonteva semmoisissa tapauksissa, joissa se voitaisiin selittää välineen ilmaisimeksi. Emme sano: *Hän katseli tapausta pyöreillä silmillä*, vaan: *silmät pyöreinä* tai *pyörein silmin*; vain jos halutaan sanoa, että asianomaisen silmät ovat luonnostaan ja pysyvästi pyöreät, käytetään adessiivia: *Hän katseli tapausta pyöreillä silmillään*. Samoin on varmaan luontevampaa sanoa: *Hän teki työn erittäin taitavasti*, kuin: *Hän teki työn suurella taidolla*; sen sijaan käy sanominen pysyvään ominaisuuteen viitaten: *Hän selviytyi tehtävästä tunnetulla taidollaan*. Voidaan ehkä myös selittää, että *ilolla* lauseessa *Utinen otettiin ilolla vastaan* il-

maisee välinettä — kuten esim. *eläköönhuudolla* lauseessa *Vieras otettiin vastaan kolminkertaisella eläköönhuudolla* — mutta oikein luontevaa se ei ole, ja lauseessa *Ilolla ilmoitamme, että* jne. ilo selvästikään ei ole väline, vaan kyseessä on tavan adverbiaali: *ilolla* vastaa siinä kysymykseen »miten», ei »mitä käyttäen». Voisimme sanoa: *Iloiten ilmoitamme*, tai: *Iloksemme voimme ilmoittaa*, tms. Tällaiset tapaukset ovat varsin lukuisia: puhua jostakin arvonannolla, *kunnioituksella, hellyydellä, kaipauksella* olisi suomeksi paremmin: puhua jostakin *arvoa antaen, kunnioittavasti, hellästi, kaivaten*. — Mitä suurimmalla *kunnioituksella* on paremmin erittäin *kunnioittavasti* ja *syvällä kaipauksella* samoin *syvästi kaivaten*. Lause *Voimme tyydytyksellä todeta, että kauppavaihtomme on yhä kasvanut* olisi paremmin *Voimme tyydytykseksemme todeta, että* jne. — Ei pidä sanoa: *Asia on varmuudella näin* tai *takuulla näin*, vaan: *varmasti* tai *taatusti näin*. — Aleksis Kivi puhuu kiekosta, joka *huminalla juoksi edestakaisin*; nykyään sanotaisiin: *humisten*. Joskus on essiivi sopiva vastine: *Teetettiin ylityötä tarkoituksella saada näyttelyhalli valmiiksi kesäkuun alkuun mennessä*, paremmin: *tarkoituksena saada* jne.

Eräissä tapauksissa käännöslainana saatu adessiivi-ilmaus on niin vakiintunut, että se on jo arvostelulta turvassa. Tällaisia esimerkkejä ovat: tehdä jonkun *avulla*, jonkun *johdolla*, jonkun *luvalla*, jonkun *suostumuksella*, tehdä jonkin *sillä ehdolla*, että —, tehdä jotakin *hyvällä omallatunnolla*. Mutta useimmiten on syytä kuulostella, eikä jokin muu ilmaus ole aidomman tuntuinen.

MATTI SADENIEMI

¹ Kielivartio 22. 2. 1962.